

32ste Vergadering

Dinsdag 14 juni 1983

Aanvang 13.30 uur

Voorzitter: De Rijk

Tegenwoordig zijn 67 leden, te weten:

Thurlings, Vonhoff-Luijendijk, Ermen, Smeets-Janssen, De Gaay Fortman, Tiesenga-Autsema, Gooden, Tummers, Van der Werf-Terpstra, Van der Meer, Van der Werff, Uijterwaal-Cox, Rijnvos, Von Meijenfeldt, Netjes, Van Dalen, Leyten-de Wijkerslooth de Weerdesteyn, Zoon, Grol-Overling, Franssen, Hendriks, Buijsert, De Vries, Schinck, Heijne Makkreel, Steenkamp, Steigenga-Kouwe, Christiaanse, Groensmit-van der Kallen, Russell, Nagel, Kaland, Ginjaar, Veen, Bukman, Abma, Van Soest-Jansbeken, Van Veldhuizen, Kruisinga, Mijsbergen, Veder-Smit, Van Boven, Van Tets, Uijen, Heijmans, Zoutendijk, IJmker, d'Ancona, Bakker, Vis, De Rijk, Van der Ploeg, Oskamp, Vleggeert, Hijmans, Hofman, Vrouwenfelder, Baarveld-Schlaman, Van de Zandschulp, Maassen, Maaskant, Mastik-Sonneveldt, Zijlstra, Derks, Tonkes, Stam en Simons,

en de heren Van den Broek, Minister van Buitenlandse Zaken, Korthals Altes, Minister van Justitie, De Ruiter, Minister van Defensie, Van Eekelen, Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, Van Houwelingen, Staatssecretaris van Defensie en Hoekzema, Staatssecretaris van Defensie.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering, alleen voor vandaag, van het lid Eijsink, wegens ziekte; voor vandaag en morgen, van de leden:

Albeda, wegens deelneming aan een vergadering van de Internationale Arbeidsorganisatie;

Bischoff van Heemskerck, wegens deelneming aan de VIe UNCTAD-conferentie;

Glastra van Loon en De Jong, wegens verblijf buitenslands;

Vermeer en Tjeerdsma;

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat de besluiten, welke na overleg met het College van Senioren zijn genomen, alsmede de lijst van ingekomen stukken met de door mij gedane voorstellen voor de leden ter inzage liggen. De op het vorenstaande betrekking hebbende stukken zullen in de Handelingen worden opgenomen.

Ingevolge artikel 41 van het Reglement van Orde liggen ook de notulen van de vorige vergadering voor de leden ter inzage. Tenzij enig lid hiertegen vóór het einde der vergadering bezwaar maakt, zal worden aangenomen, dat de Kamer akkoord gaat met de voorstellen en dat zij de notulen goedkeurt.

Ik heb bericht van verhindering tot bijwoning van de vergadering ontvangen van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat.

Aan de orde is de behandeling van de wetsontwerpen:

Wijziging van de relatieve competentie in strafzaken (17 744);

Wijziging van artikel 41 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek (17 060).

Deze wetsontwerpen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is het **beleidsdebat over onderwerpen, rakende het departement van Buitenlandse Zaken (uitgezonderd de onderwerpen Ontwikkelingssamenwerking en NAVO).**

De **Voorzitter**: Ik hecht eraan mee te delen dat de heer Staatssecretaris om twee uur voor enkele ogenblikken naar de overzijde moet en dus korte tijd hier niet aanwezig zal zijn.

□

Mevrouw **Baarveld-Schlaman** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Een beleidsdebat over Buitenlandse Zaken geeft anno 1983 niet veel reden tot vrolijkheid en optimisme, niet omdat het beleid in dezen van de Regering zo buitengewoon slecht is, maar omdat alle zaken waarin je je in dit verband verdiept, je met grote zorg vervullen.

Allereerst is er de angst voor kernbepapening en een kernoorlog, die mensen en zelfs kinderen bezighoudt. Ik hoorde enige tijd geleden via de radio de vraag aan een groep kinderen van ongeveer zeven jaar waarvoor zij bang waren. Alle kinderen antwoordden: voor kanker en voor oorlog. Er was slechts één jongetje dat vrolijk uitriep: ik ga later bij de oorlog werken! Een paar kinderen vroegen met schrik, maar toch ook met bewondering in hun stem wat hij daar dan wel ging doen. Hij antwoordde opgewekt: bommen gooien. De anderen wierpen nog tegen dat dit gevaarlijk is, maar hij bleef bij zijn besluit.

De angst voor een kernoorlog is kennelijk zo groot dat volwassenen, ook al is dat niet goed, die angst op hun kinderen laten overslaan. Mensen gaan de straat op en protesteren tegen de bewapeningswedloop en een eventuele kernoorlog die zij niet willen. Zij hopen dat de heren, die net als dat jongetje waarover ik daarnet sprak de indruk wekken het niet zo erg te vinden, met bommen te gooien en raketten af te vuren, zullen luisteren.

Dikwijls worden deze mensen veracht om hun angst. Degenen die dit doen, maken vervolgens gebruik van hetzelfde sentiment door Russen voor te stellen als beesten. Met opzet wordt dit mensbeeld gevoed om de bepapening te excuseren.

Tijdens SHAPEX '83 die begin mei in Mons werd gehouden, zei Christopher Donnelly: Russen zijn niet slechter dan wij. Zij slaan hun vrouwen en kinderen net zo min als wij dat doen, dus moet je ze ook niet slechter voorstellen. Hij zei dat Russen hooguit anders zijn.

Baarveld-Schlaman

Het lijkt mij dat het voor het overwegend militaire gezelschap dat het overigens ook zeer interessante verhaal van Donnelly aanhoorde, weer eens een ander geluid was. Alhoewel een ander geluid, voor de heer Luns die zich ook onder de aanwezigen bevond, boter aan de galg gesmeerd lijkt. De secretaris-generaal van de NAVO geeft er geen blijk van dat met hem nog van gedachten kan worden gewisseld, behalve wanneer men zijn gedachten deelt.

Als Minister De Ruiter in zijn ontwerp-defensienota geen ruimte schept voor een verdere wapenrace, zal de heer Luns de Minister van Defensie wel publiekelijk een schrobering geven. Staat de positie van de secretaris-generaal van de NAVO het toe zich op deze manier over bewindslieden uit te laten? Dat de Minister van Buitenlandse Zaken het niet met zijn collega De Ruiter eens is, baart ons zorgen.

Waarom vindt de Minister dat onze positie door de opstelling van de Minister van Defensie binnen de NAVO ongeloofwaardig wordt? Zelfstandig en niet bangelijk optreden, zijn belangrijke factoren bij de bepaling van de positie, ook binnen het bondgenootschap. Ik wil nog opmerken, dat ik van een Minister die het niet met zijn collega eens is, verwacht dat hij met zijn collega gaat praten en dat hij zijn collega-Minister niet publiekelijk afvalt. Dat dit in dit geval niet is gebeurd, vind ik een merkwaardig staaltje van bondgenootschap en dat nog wel onder partijgenoten!

In de 'nota over ontwapening en veiligheid,' door de toenmalige bewindslieden Van der Stoep en Kooymans in 1975 aan de Tweede Kamer aangeboden, wordt de ontoereikendheid van het op geweld gebaseerde veiligheidssysteem erkend. Internationale veiligheid is alleen te verzekeren in een op rechtvaardigheid gebaseerde rechtsorde. De wapentechnologische ontwikkeling zal volgens de bewindslieden echter meer en meer onveiligheid brengen. Ondertussen gaat de zogenaamde beveiliging – door op wapenning berustende macht – door.

In Genève onderhandelt men weliswaar, maar of men echt tot terugdringing van de wapenning wil komen, betwijfelen wij. Men krijgt de indruk dat de onderhandelingen terecht zijn gekomen in een sfeer van primitieve geldingsdrang. Ons

wantrouwen geldt niet alleen de onderhandelaars in Genève.

Tijdens de assemblee van de West Europese Unie die verleden week te Parijs werd gehouden, hoorde ik de Minister van Buitenlandse Zaken van Frankrijk het kernwapen enthousiast aanprijzen als het afschrikingswapen dat oorlog onmogelijk maakt. Het kernwapen, zo zei hij, is een vredeswapen en iedereen die hiertegen is wil dus oorlog. Helaas denken velen zoals de heer Cheysson. Het kost ons steeds meer moeite om ons deze mensen als vredesduiven en ontwapenaars voor te stellen.

Bewapenen betekent voor ons niet afschrikken. Wapens worden gemaakt om te gebruiken. Aangezien er mensen zijn die denken dat zelfs een kernoorlog te winnen is, bestaat er een levensgroot gevaar dat er op een dag naar de wapens of naar de raketten wordt gegrepen. Het winnen van een kernoorlog is een illusie. Oorlog is het einde van alle illusies.

Wij zullen ons blijven verzetten tegen een verdere bewapeningswedloop die tot niets dan vernietiging kan leiden. Vindt de Minister overigens niet dat op de topconferentie in Williamsburg een verklaring over de verdediging van het Westen achterwege had dienen te blijven? Mede gezien het feit dat Japan ook tot de deelnemende landen behoorde? De verklaring inzake de verdediging werd, mede door de vaagheid van het slotcommuniqué, het belangrijkste document van de conferentie.

Is de Minister van plan deze verklaring ter discussie te stellen op de bijeenkomst van de Europese Raad in Stuttgart? Wordt de heer Thorn als voorzitter van de Europese Commissie en aanwezig namens de EG, aangesproken op zijn medeverantwoordelijkheid voor deze verklaring of had hij van de Nederlandse Regering de machtiging met welke verklaring dan ook akkoord te gaan?

Anders dan in de NAVO, waar de Minister er kennelijk niet zoveel voor voelt zelfstandig op te treden, treedt Nederland in de Veiligheidsraad wel zelfstandig op.

Zoals de Minister op 3 maart jongstleden in de vaste Commissie voor Buitenlandse Zaken van de Tweede Kamer mededeelde, worden standpunten niet voorbereid in EPS-verband. Hier kan dus het Nederlandse standpunt zonder compromissen bekend worden gemaakt. Het lijkt dan ook verstandig om, wanneer een EPS-standpunt of een EPS-verklaring niet volledig het

Nederlandse standpunt weergeeft, zich daaraan maar niet gebonden te voelen.

'Redelijkheid en nuchterheid', termen waarvan de Minister zich bedient ten aanzien van de Nederlandse opstelling in de Veiligheidsraad, vind ik geen politieke criteria. Redelijk kan men zijn in de discussie en nuchter kan men zijn over de uitkomsten van de beraadslagingen. Politieke standpunten kunnen ook op andere gronden respectabel worden geacht.

Als het bij voorbeeld om het schenden van mensenrechten gaat, is het juist, dat consequent aan de orde te stellen en te trachten verandering in de situatie aan te brengen. Ik hoop dat de Minister dat met mij eens is en verzoek hem, ook in VN-verband, blijvend op te komen voor de rechten van de mens, ook al loopt hij daarbij het risico voor onredelijk te worden gehouden.

Is de Minister bereid in de VN-commissie voor de rechten van de mens de moorden op mannen, vrouwen en kinderen, door Argentinië begaan, te verklaren tot misdaden tegen de mensheid? Mag ik de Nederlandse Regering verzoeken het initiatief te nemen om in Europees verband te komen tot een veroordeling van de door Argentijnse junta begane misdaden?

In antwoord op mijn vraag naar richtlijnen voor delegaties naar internationale fora, die door een departementale coördinatiecommissie voor de rechten van de mens zouden worden bezien, zegt de Minister dat gezien het geheime karakter van de richtlijnen het niet mogelijk is deze mede te delen. Ik begrijp dat in het algemeen richtlijnen geheim zijn, maar mijn vraag had betrekking op richtlijnen ten aanzien van mensenrechten die, naar ik mag aannemen, niet van conferentie tot conferentie veranderen.

Mag ik van de Minister vernemen waarom in de memorie van toelichting wordt vermeld dat er eventueel nieuwe richtlijnen worden opgesteld en hij vervolgens vindt dat er geen vragen gesteld kunnen worden, gezien het antwoord dat er geen antwoord gegeven kan worden? Kan de Minister mij mededelen wie de richtlijnen, in dit geval ten aanzien van mensenrechten, vaststelt en controleert, als de Minister vindt dat dit niet het parlement is?

De Minister heeft eerder verklaard dat naar aanleiding van ons lidmaatschap van de Veiligheidsraad op het departement enige veranderingen in

Baarveld-Schlaman

de personele sfeer zouden worden aangebracht. Is men al ingewerkt in Den Haag en op de missie in New York? Gaat het naar tevredenheid?

Het is goed te constateren dat er vooruitgang zit in de integratie ministerie en buitenlandse dienst. De Regering zegt dat het streven erop gericht is, de integratie in deze kabinetsperiode haar beslag te doen krijgen. Wij hopen uiteraard dat dit niet zal lukken. Wel vertrouwen wij erop dat binnen tien jaar na het verschijnen van het rapport van de commissie van advies voor de integratie, de voltooiing van deze integratie tot stand zal zijn gekomen.

Op 12 oktober 1982 voegde de toenmalige minister Rood bij zijn antwoord op kamervragen een staatje, waaruit blijkt hoe gering het aantal vrouwen is dat op de onderscheiden departementen werkt. Het verheugt ons dat reeds voordat Minister Rietkerk zijn plannen bekendmaakt, op het Ministerie van Buitenlandse Zaken een begin gemaakt was in deze situatie verandering te brengen. Allereerst wordt getracht het aantal vrouwelijke beleidsambtenaren te vergroten.

Uit de antwoorden van de Minister blijkt echter dat mede door een terughoudend wervingsbeleid het beoogde effect nog niet is opgetreden. Welke is de andere reden? Zou de Minister ervoor zorg willen dragen dat het eenmaal in gang gezette proces wordt voortgezet, ook in deze tijd van economische recessie, waarin emancipatoire ideeën wel eens in het gedrang willen komen?

Het zou toch aardig zijn als het departement van Buitenlandse Zaken nog eens te boek komt te staan als een vooruitstrevend departement. De Minister zal begrijpen dat wij tevreden zijn over zijn antwoord inzake de uitvoering van de aanbevelingen die in de deeltijdnota zijn gedaan.

Ik wil nu overgaan op de reis van de Minister naar Centraal- en Zuid-Amerika. Het bezoek van de Minister aan die gebieden is ervoor en erna uitvoerig in de Tweede Kamer besproken. Ik ken de teksten van de laatste discussie niet en heb dus ook slechts gedeelten van de verklaring van de Minister uit kranteberichten kunnen vernemen. Liever ware het mij geweest aan de hand van een schriftelijk verslag van de reis met de Minister van gedachten te wisselen. Ondanks deze handicaps wil ik toch wat over deze reis zeggen, met name over zijn bezoek aan El Salvador.

Vindt de Minister dat hij er goed aan heeft gedaan, deze reis te maken? Vindt de Minister niet, waar zijn visite toch al omstreden was, dat hij met meer zorg zijn gesprekspartners had moeten kiezen? Waarom werd bij voorbeeld niet met het werkelijke Mensenrechtencomité, het enige internationaal erkende op dit terrein, gesproken ook al kwam het verzoek om een gesprek op een wat ongebruikelijke manier tot stand? Waarom heeft de Minister gewacht tot hem dit verzoek werd gedaan? Hij had in dezen naar onze mening niet moeten afwachten, maar tevoren een gesprek in zijn programma moeten laten opnemen.

Vindt de Minister niet dat door met mijnheer Duarte te gaan eten, het gevoerde gesprek een wat minder zakelijk karakter heeft gekregen? De Minister weet wat er onder het bewind van deze man heeft plaatsgevonden en heeft zich toch volgens zijn uitlatingen niet over het verleden maar over de toekomst van El Salvador met de heer Duarte onderhouden. Als je dat dan ook nog doet onder het genot van een goed glas, laad je ten minste de schijn op je, het eens te zijn met de gang van zaken in het verleden.

Bezoeken aan regimes die onder andere op het gebied van mensenrechten een afkeurenswaardig beleid voeren, dienen als je er dan op visite wilt gaan van gezelligheidselementen verstoken te blijven. De ontvangende partij kan dan ook niet de indruk krijgen dat de bezoeker het eens is met de gang van zaken in zijn land en is wellicht minder geneigd het bezoek uit te buiten. Als de eerste minister uit een EG-land die El Salvador bezocht, had de Minister ten minste zorgvuldiger dienen op te treden.

Als ik het goed heb begrepen, heeft de Minister de Venezolaanse minister van Buitenlandse Zaken Europese steun toegezegd voor de initiatieven van de Contadora-groep en heeft de Minister hem tevens de toezegging gedaan dat Nederland de VS zal meedelen dat derhalve een regionale politieke oplossing door Nederland wordt voorgestaan. Tevens zou de VS moeten worden verteld dat de grote mogelijkheden geen bemoeienis meer zouden mogen hebben bij het zoeken naar oplossingen.

Dit zou dan toch tevens inhouden dat geprotesteerd dient te worden tegen de vervanging van Enders en Hinton, waar de vervanging van deze ook al niet al te zachtvaardige heren duidt op een verdergaande zelfs militaire bemoeienis van de Verenigde

Staten. Dat is dus tegengesteld aan hetgeen de Contadora-groep beoogt.

Een actieve rol van Nederland in de Veiligheidsraad als ook in Europees verband om tot bovengenoemde oplossing te komen, kan wellicht bijdragen tot een beëindiging van de ellende waarin El Salvador zich nu al zo lang bevindt. Laten wij ondertussen niet vergeten dat de toestand waarin het land verkeert, werd veroorzaakt door uitbuiting, armoede en onderdrukking. Mensen die tegen hun onderdrukking in opstand komen, verdienen onze steun.

Ik wil mijn bijdrage aan dit debat beëindigen door aandacht te vragen voor het probleem van de Palestijnen. Wij 'vieren' dezer dagen de eerste verjaardag van de invasie van Israël in Libanon.

Onder het voorwendsel in Zuid-Libanon een veiligheidszone te willen creëren, werd getracht de PLO als georganiseerde politieke macht te vernietigen. De invasie draaide uit op een complete oorlog. Hieraan kwam een einde door bemiddeling van de Verenigde Staten en met medewerking van de PLO. Na zekerheden, gegeven door de Amerikaanse onderhandelaar Habib, vertrokken in augustus vorig jaar de PLO-strijders uit Beiroet.

Eén van de garanties die de heer Habib de Palestijnse leider Arafat gaf, was dat de veiligheid van de achterblijvende Palestijnse burgers gegarandeerd werd. Wij weten allemaal wat er een paar weken na het vertrek van de PLO uit Beiroet gebeurde: de massamoorden in de kampen Sabra en Chatilla. Deze moorden schudden de wereld wakker. De Palestijnen en hun positie kwamen eindelijk in de publieke belangstelling. Het zag er naar uit dat er voor hen eindelijk een oplossing dichterbij kwam. Zelfs enige wereldleiders zagen in dat er van een blijvende vrede in het Midden-Oosten geen sprake kan zijn, als er geen oplossing voor het Palestijnse probleem gevonden werd.

Ondertussen zijn wij een jaar verder. Wij zien dat er niets in hun politieke situatie veranderd is, terwijl zij er in menselijk opzicht op achteruit zijn gegaan. Hun zelfstandige staat is niet dichterbij gekomen. De geëvacueerde PLO-ers hebben nog steeds geen uitzicht op terugkeer naar wat dan ook.

Israël gaat door met vestigingen op de westelijke Jordaanoever. Ook de positie van de daar wonende Palestijnen wordt er daardoor niet beter op.

Baarveld-Schlaman

Wat is er terechtgekomen van de politieke lijn als oplossing voor het probleem, zoals Yasser Arafat die voorstaat? Is het onder deze omstandigheden verwonderlijk dat er binnen de PLO een crisis is uitgebroken? De opstandige PLO-ers verwijten hun leider dat hij blijft geloven in zijn strategie. Het is onze plicht Arafat daarin te steunen in het belang van de vrede in het Midden-Oosten.

Van president Reagan kunnen wij niet verwachten dat hij eigener beweging krachtig naar oplossingen voor het Palestijnse probleem zal zoeken. De presidentsverkiezingen van 1984 staan immers voor de deur. Door de weigering van de Franse regering om de internationale conferentie over de Palestijnse kwestie in Parijs te laten houden, gaat er wellicht wederom een kans verloren om het Palestijnse probleem onder de aandacht te brengen. Is de Minister bereid te stimuleren de conferentie elders te laten doorgaan? Als het ons werkelijk ernst is een oplossing voor het probleem te vinden, laten wij dan deze kans niet voorbij laten gaan.

Mag ik van de Minister vernemen of doorgang en deelname aan de conferentie op de agenda van Stuttgart staan? Als dit niet het geval is, wil de Minister dan bevorderen dat dit onderwerp zijdelings ter sprake wordt gebracht, zoals dit ook in Gynnich het geval was? Vindt de Minister dat, als de conferentie gehouden wordt, Nederland tot deelname moet besluiten? In humanitair opzicht is het onze plicht ons het lot van de Palestijnen aan te trekken. Uit politieke overwegingen is het verstandig ons steentje bij te dragen aan de totstandkoming van vrede in het Midden-Oosten, al was het alleen maar uit eigenbelang.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop dat wij volgend jaar met iets meer optimisme tegen de wereld kunnen aankijken. Ik reken erop dat de Minister aan dit optimisme zijn bijdrage zal leveren.

□

De heer **Steenkamp** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Op een avond in maart 1943 zitten op het Witte Huis bijeen president Roosevelt, Harry Hopkins en de Engelse minister van Buitenlandse Zaken, Anthony Eden. Eden heeft later gezegd dat de grote vraag die voortdurend door Roosevelt's gedachten speelde, was of het mogelijk zou zijn om met Rusland nu en na de oorlog tot samenwerking te komen.

De Amerikaanse auteur Daniël Vergin, die een mooi boek heeft geschreven over de oorsprongen van de Koude Oorlog, vertelt dat het zeker het meest belangrijke doel van de hele oorlogsdiplomatie van Roosevelt was om een basis te vinden voor een na-oorlogse samenwerking met de Sovjet-Unie. Dat was toen het grote probleem en het is dat gebleven, sinds het einde van de tweede wereldoorlog, met invloed op alle conflicten overal.

Vergin onderscheidt in het denken aan Westelijke kant de zogenaamde Yalta-doctrine en de Riga-doctrine. Wat mij betreft had de laatste ook de Potsdam-doctrine mogen heten. Wat de Yalta-doctrine betekent zal een ieder duidelijk zijn, het denken van president Roosevelt kennende. Wat de Riga-doctrine betekent mag ik misschien verduidelijken aan de hand van Vergin. In het interbellum had Amerika een uitkijkpost in Riga. Van daaruit waarschuwde het de westelijke wereld en gaf het berichten door in de 'havikenstijl', zoals wij dat tegenwoordig zouden noemen, over de ontwikkeling in de Sovjet-Unie.

Het doortrekken van de lijn van de Riga-doctrine en Yalta-doctrine is fascinerend vanaf 1945 en maakt veel begrijpelijk in de verhouding van de Sovjet-Unie tot de Verenigde Staten. Het Westen is opener en daardoor is ons meer bekend over het denken aan onze kant. Ik zal wat namen noemen. Als ik de Riga-doctrine vermeld, denk ik aan Truman, Clark, Adelman, Jeon Kirkpatrick en, om het wat dichterbij huis te zoeken, de Poolse kardinaal Wysinski. Domino en confrontatie!

Als ik spreek over de Yalta-doctrine, denk ik natuurlijk allereerst aan president Roosevelt, maar ook aan Baker, Shultz en kardinaal Glemp, de huidige aartsbisschop van Warschau. Détente en samenwerking! Het is heel opmerkelijk dat in katholieke kring na het overlijden van paus Pius XII een duidelijke accentverlegging optreedt in de benadering van het beleid met betrekking tot de Sovjet-Unie. De nieuwe minister-president van Portugal, Soares, zei in april dat hij zich in de internationale politiek meer verwant voelt met Mitterand dan met Vogel. De Doctrines bestaan dus nog, op allerlei terreinen en bij verschillende denkrichtingen.

Als achtergrond en ter relativering van de zwart-wittegenstelling is de doctrine interessant. De Sovjet-Unie is sterk, maar voelt zich onveilig, ingesloten en omcirkeld door met name Duitsland, de Verenigde Staten

en China. Als men bij voorbeeld de reacties ziet op de redevoeringen van president Reagan in het begin van dit jaar, dan lijken zij als twee druppels water op de reacties in de Sovjet-Unie op de redevoeringen in 1946 en 1947 van Churchill en Truman.

De harde lijn overheerst in de Verenigde Staten en in de Sovjet-Unie. Pessimisme frustreert de onderhandelingen. Het wantrouwen zet alles vast, in het Midden-Oosten, Midden-Amerika, en Z.O.-Azië. Topcorrespondenten van Westelijke bladen die Moskou in de laatste maanden hebben bezocht, constateren grote somberheid en hoop op het verdwijnen van Reagan; velen voelen zich ook daar niet begrepen en de détente heeft plaatsgemaakt voor de confrontatie. Afghanistan en Adelman zijn dan symbolen.

Enkele maanden geleden heeft de vroegere ambassadeur van de Verenigde Staten in Moskou, Malcolm Toon, in de International Herald Tribune een zeer interessant artikel geschreven, mede gebaseerd op zijn ervaring. In zijn beoordeling van de Sovjet-Unie en zijn karakteristiek windt hij er geen doekjes om. Dat is heel duidelijk. Dan komt het echter. Hij zegt dat de Sovjet-Unie een grote macht is, met zulk een militaire kracht dat, als de Sovjet-Unie geïsoleerd zou worden gehouden, als haar de relatie, en met name het contact met de 'civilized world' – dat woord laat ik uiteraard voor zijn rekening – zouden worden ontnomen, dit land een ernstige misrekening zou kunnen maken.

Dat zou wel eens de zeer fragiele balans kunnen verstoren die nu bestaat tussen vrede en een armageddon.

Wij moeten oppassen voor een misrekening, want daarvoor hebben wij in de twintigste eeuw al herhaaldelijk een verschrikkelijke tol betaald. Wij zullen door voorstellen de relaties in stand moeten houden. Compromissen en dreigementen zullen elkaar blijven afwisselen. Dat is al sinds 1943 zo. Daaraan raken wij eigenlijk nooit gewend, maar wij moeten er wel mee leren leven. Wij moeten oplossingen blijven zoeken.

Hebben West-Europa en Nederland in het bijzonder hierin ook een taak? Ja, Nederland is na 25 jaar een kritische bondgenoot van de NAVO geworden. Een kritische bondgenoot binnen de NAVO is wat anders dan een bemiddelaar tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, want daarvan is geen sprake. Het Westen is diep verdeeld op vitale punten, zoals